Het 'straighte' denken

Monique Wittig

De laatste twintig jaar heeft de kwestie van de taal de toon aangegeven in de theoretiese systemen, in de zgn. menswetenschappen, en ze is binnengedrongen in de politieke diskussies van de lesbiese bewegingen en in de vrouwenbevrijdingsbewegingen. Het gaat daar om een belangrijk politiek terrein, waar de macht op het spel staat - of liever een mengelmoes van machten, want er is een groot aantal talen die voortdurend inwerken op de maatschappelijke werkelijkheid. Het belang van de taal als zodanig, als politieke inzet, is pas onlangs aan het licht gekomen (de Grieken uit de oudheid wisten niettemin dat er zonder beheersing van de redenaarstechnieken geen politieke macht mogelijk was, zeker in een demokratie). De enorme ontwikkeling van de linguistiek, de toename van het aantal 'richtingen', de opkomst van de kommunikatiewetenschappen, de gekunsteldheid van de meta-talen die deze wetenschappen gebruiken, zijn symptomaties voor het belang van deze politieke inzet. De taalwetenschap is binnengedrongen in andere wetenschappen, zoals in de antropologie via Lévi-Strauss, in de psycho-analyse via Lacan en tevens in alle disciplines die uitgaan van het strukturalisme.

De eerste semiologie van Roland Barthes ontsnapte ternauwernood aan de overheersing van de linguistiek en gaf gestalte aan een politieke analyse van de verschillende tekensystemen, door verbanden aan te leggen tussen zo'n tekensysteem - bijvoorbeeld de mythen van de kleinburgerlijke klasse - en de klassenstrijd van het kapitalisme, die dit systeem in feite weet te versluieren. Je zou je gered wanen, want de politieke semiologie vormt een nauwkeurig wapen (een methode) om de ideologie te bestrijden. Maar het wonder was niet van lange duur. Liever dan op een of andere manier in de semiologie begrippen in te voeren die aan haar vreemd zijn - in dit geval marxistiese begrippen - wil Barthes tegenwoordig de semiologie beschouwen als slechts een tak van de linguistiek, waarvan het objekt de taal is.

Op die manier wordt de hele wereld één groot register waar de meest verschillende talen zich komen inschrijven, zoals de taal van de mode, de taal van het onbewuste, de taal van de

Krisis 9, 1982, pp 19-27

vrouwenruil, waarin menselijke wezens letterlijk tekens zijn die voor de kommunikatie dienen. Deze talen, of liever deze vertogen, passen in elkaar, doordringen elkaar, ondersteunen, versterken elkaar, ontwikkelen zich spontaan en brengen andere voort. De linguistiek brengt de semiologie voort en de strukturele linguistiek brengt het strukturalisme voort, en dit het strukturele Onbewuste. Deze talen samen produceren iets onverstaanbaars - lawaai en verwarring - voor de onderdrukten, dat hun het zicht op de materiële oorzaak van hun onderdrukking ontneemt, en hen onderdompelt in een soort a-histories vakuüm.

Want deze vertogen geven van de maatschappelijke werkelijkheid een wetenschappelijke versie, waarin de mensen gegeven zijn als onveranderlijk, onaangedaan door de geschiedenis, niet beïnvloed door belangen- en klassenkonflikten, met een voor ieder identieke, want geneties geprogrammeerde, psyche. Evenmin aangedaan door de geschiedenis als beïnvloed door klassenkonflikten, levert deze psyche aan de specialisten vanaf het begin van de 20e eeuw een heel arsenaal van onveranderlijken: de beroemde symboliese taal die het voordeel heeft uit te gaan van zeer weinig elementen, omdat de symbolen die de psyche "onbewust" produceert evenals cijfers zeer weinig in getal zijn. Ze zijn dus, middels theoretisering en therapie, heel gemakkelijk op te leggen aan het kollektieve en individuele onbewuste.
Daardoor leert men ons dat het onbewuste zo goed is automaties struktuur aan te nemen uitgaande van deze symbolen/metaforen, bijvoorbeeld de naam-van-de-vader, het Oedipuskompleks, de kastratie, de moord op of de dood van de vader, de vrouwenruil, etc. Echter, al zijn de onbewusten gemakkelijk te kontroleren, dan toch niet door willekeurig wie, en evenals de mystieke openbaringen vereist de opkomst van symbolen in de menselijke psyche een veelvoud aan interpretaties. Alleen specialisten zijn in staat de ontcijfering van het onbewuste tot een goed einde te brengen. Zij alleen, de psycho-analytici, zijn gerechtigd de groepen psychiese uitingen te behandelen, die het symbool in zijn volle betekenis doen opdoemen. En terwijl de symboliese taal uiterst pover is en op wezenlijke punten hiaten kent, zijn de talen of meta-talen die haar interpreteren in volle ontwikkeling, elk met een luister en een rijkdom, die alleen in theologiese exegeses geëvenaard wordt.

Van wie krijgen psycho-analytici hun kennis? Neem Lacan: dat wat hij het "psycho-analyties vertoog" en de "analyties ervaring" noemt, die beide "leren" hem wat hij weet. En elk van beide leert hem wat het andere hem heeft geleerd. Wie zou op de koop toe willen ontkennen dat Lacan door de analytiese ervaring (in zekere zin een experiment) 'wetenschappelijke' kennis heeft opgedaan betreffende de strukturen van het Onbewuste? Wie zou zo onredelijk zijn de vertogen over het hoofd te zien

van hen die, gelegen op hun divans, een analyse ondergaan? Het lijdt voor mij geen enkele twijfel dat Lacan in 'het onbewuste' de strukturen gevonden heeft die hij zegt gevonden te hebben, ómdat hij die er tevoren had ingelegd. Zij die niet gevallen zijn voor de macht van het psycho-analyties instituut, kunnen een enorm gevoel van triestheid ervaren over de mate van onderdrukking (manipulatie) waarvan de vertogen van analysanten blijk geven. Want in de analytiese ervaring is er een onderdrukte: degene die psycho-analyse ondergaat, van wie men de kommunikatiebehoefte uitbuit en die, evenals de heksen vroeger onder de foltering slechts de taal konden herhalen die de inquisiteurs wilden horen, geen andere keus heeft - als hij het impliciete kontrakt dat hij nodig heeft en dat hem in staat stelt te kommuniceren tenminste niet wil verbreken - dan proberen te zeggen wat men wil dat hij zegt. Dat schijnt levenslang te kunnen duren. Een wreed kontrakt dat een menselijk wezen dwingt zijn/haar ellende uit te stallen voor de onderdrukker die er direkt voor verantwoordelijk is, die hem/haar ekonomies, politiek, ideologies uitbuit en wiens interpretatie haar reduceert tot een paar vertoogvormen.

(Kan dan de behoefte om te kommuniceren, die in dit 'overeengekomen' kontrakt is geïmpliceerd, alleen bevredigd worden in een psycho-analytiese behandeling (de 'analytiese ervaring' voor de geleerde)? Kan in deze behoefte om te kommuniceren worden voorzien door ze te behandelen en ermee te experimenteren? Als men de getuigenissen van lesbiennes, homoseksuele mannen en feministes mag geloven: neen (2). Al die getuigenissen onderstrepen de politieke betekenis die er zit aan de onmogelijkheid om in de huidige heteroseksuele maatschappij te kommuniceren met iemand anders dan een psychoanalytikus voor de lesbiennes, de homoseksuele mannen en de feministes.
Bewustwording van de algemene stand van zaken (d.w.z. niet dat je ziek bent of verzorgd moet worden, maar dat je een vijand hebt) veroorzaakt in het algemeen bij de onderdrukten een breuk met het psycho-analyties kontrakt.)

De vertogen die ons onderdrukken, in het bijzonder ons, feministiese lesbiennes en homoseksuele mannen, en die als uitgemaakte zaak aannemen dat de heteroseksualiteit het fundament is van de samenleving (3) van elke samenleving, deze vertogen ontzeggen ons elke mogelijkheid om onze eigen kategorieën te scheppen, ze verhinderen ons anders te spreken dan in hun termen, en alles wat deze in twijfel trekt wordt onmiddellijk afgedaan als 'primair'. Onze afwijzing van de totaliserende interpretatie van de psycho-analyse wil dan zeggen dat wij de symboliese dimensie veronachtzamen. Deze vertogen praten over ons en pretenderen de waarheid over ons te zeggen in een a-politiek veld, alsof iets dat betekenis heeft zou kunnen ontsnappen aan de politiek, en alsof er voor ons tekens

zouden bestaan die politiek onbelangrijk zijn. Hun werking op ons is heftig, hun tyrannie over onze fysieke en mentale persoonlijkheid niet aflatend. Als we teruggrijpen op het generaliserende ideologiebegrip in vulgair marxistiese zin, dat is alle vertogen van de heersende groep, verbannen we deze vertogen naar de wereld van de irreële ideeën. Dan veronachtzamen we het materiële geweld dat ze rechtstreeks op de onderdrukten uitoefenen, een geweld dat zich zowel door middel van abstrakte en 'wetenschappelijke' vertogen uit, als door middel van de vertogen van de dagelijkse kommunikatie. Ik houd vast aan deze materiële onderdrukking van de individuen door de vertogen (4) en ik zou de effekten ervan onmiddellijk willen onderstrepen door het voorbeeld te nemen van de pornografie.

Haar afbeeldingen - films, tijdschriftfoto's, publiciteitsaffiches op muren van steden - vormen een vertoog, en dat vertoog heeft een bedoeling: het betekent dat de vrouwen overheerst worden.
Semiotici kunnen dit vertoog interpreteren wat betreft de systematiek die het heeft in z'n opbouw. En wat ze dus opmerken in dat vertoog, dat zijn tekens, die niet de funktie hebben te betekenen en die slechts reden van bestaan hebben als elementen van een zeker systeem of struktuur. Voor ons echter staat dat vertoog niet los van de 'werkelijkheid', zoals voor de semiotici. Het staat niet alleen in nauw verband met de maatschappelijke werkelijkheid die onze (ekonomiese en politieke) onderdrukking is. Maar het is zélf *werkelijk*, omdat het een van de uitingen van de onderdrukking is en het een duidelijk te omschrijven macht op ons uitoefent. Het pornografiese vertoog maakt deel uit van de geweldstrategieën die jegens ons worden uitgeoefend: het vernedert, het verlaagt, het is een misdaad tegen onze 'menselijkheid'.
Als kwellingstechniek heeft het een andere funktie: die van een waarschuwing: het beveelt ons in de rij te blijven, het zet ieder van ons, die de neiging zou hebben te vergeten wie zij is, op haar plaats, het appeleert aan angst. Diezelfde deskundigen in de semiotiek over wie we hierboven spraken, verwijten ons dat we in manifestaties tegen de pornografie de vertogen met de werkelijkheid verwarren. Ze zien niet dat dit vertoog voor ons de werkelijkheid *is*, een van de facetten van de werkelijkheid van onze onderdrukking, ze geloven dat we ons op het vlak van de analyse vergissen.

Ik heb het voorbeeld van de pornografie genomen, omdat haar vertoog het meest symptomaties is voor en de beste illustratie is van het geweld dat ons aangedaan wordt dwars door de vertogen heen, zoals in het algemeen in de maatschappij. Deze macht van de wetenschap of de theorie om materieel in te werken op onze persoon heeft niets abstrakts, ook al is het vertoog dat zij produceren abstrakt. Het is een van de vormen van

de overheersing, haar uitdrukking volgens Marx. Ik zou eerder zeggen een van haar uitoefeningen. Alle onderdrukten kennen haar en hebben met deze macht te maken gehad, de macht die zegt: je hebt geen recht van spreken omdat je vertoog niet wetenschappelijk is, niet theoreties, je vergist je op het vlak van de analyse, je verwart vertoog met werkelijkheid, je vertoog is naïef, je miskent die of die wetenschap, je zegt niet wat je zegt.

Als de vertogen van de theoretiese systemen en van de menswetenschappen macht op ons uitoefenen, komt dat omdat ze werken met begrippen die ons diep raken. Ondanks de historiese opkomst van de bevrijdingsbewegingen van feministes, lesbiennes en van homoseksuele mannen, wier interventies de filosofiese en politieke kategorieën van deze vertogen totaal omvergegooid hebben, blijven deze zo bruut in twijfel getrokken kategorieen toch gebruikt worden zonder toetsing door de huidige wetenschap. De betreffende kategorieën funktioneren als primitieve begrippen in een konglomeraat van allerlei soorten discipline's, theorieën, stromingen, ideeën, dat ik zou willen noemen: '*straight* denken' (refererend aan het 'wilde denken' van Lévi-Strauss). Het gaat om 'vrouw', 'man', 'verschil' en om de hele reeks begrippen die door deze markering beïnvloed worden, daarbij inbegrepen begrippen als 'geschiedenis', 'kultuur' en 'werkelijk'. Ook al heeft men de laatste jaren toegegeven dat er geen natuur is, dat alles kultuur is, toch blijft een natuurlijke kern bestaan, die weerstand biedt aan het onderzoek, een verhouding die, zowel in de kultuur als in de natuur, een verplicht karakter heeft, namelijk de heteroseksuele verhouding, ofwel de noodzakelijke relatie tussen 'de man' en 'de vrouw'.
Het straighte denken stelt de onvermijdelijkheid van deze verhouding als een evident principe, als een gegeven dat aan elke wetenschap voorafgaat, en wijdt zich dan aan een totaliserende interpretatie, zowel van de geschiedenis, van de maatschappelijke werkelijkheid, van de kultuur en van de maatschappijen, als van de taal en van alle subjektieve fenomenen. Ik kan hier alleen het onderdrukkende karakter onderstrepen die het straighte denken aanneemt, door haar neiging om onmiddellijk haar begrippenproduktie te universaliseren, om algemene wetten te vormen die geldig zijn voor alle samenlevingen, alle tijden, alle individuen. Zo spreekt men van *de* vrouwenruil, *het* onderscheid der seksen, *de* symboliese orde, *het* onbewuste, *het* verlangen, *het* genot, *de* kultuur, *de* geschiedenis, kategorieën die slechts een aktuele betekenis hebben in de heteroseksualiteit of uitgaan van het seksenonderscheid als filosofies en politiek dogma.

Deze neiging tot universaliteit heeft tot gevolg dat het straighte denken zich géén kultuur of maatschappij kan indenken waarin de heteroseksualiteit niet alle menselijke verhoudingen zou

regelen, en evenmin de eigenlijke produktie van begrippen en alle processen die ontsnappen aan het bewustzijn. Deze onbewuste processen worden overigens histories gezien steeds dwingender door wat zij ons via de specialisten leren over onszelf. En de retoriek die deze processen interpreteert en zich ondertussen hult in mythen, teruggrijpt op raadselen, te werk gaat door opeenhoping van metaforen en waarvan ik de verleiding niet onderschat, heeft de funktie het verplicht karakter van de eis: je zult heteroseksueel zijn of je zult niet zijn, te poëtiseren.

Zeker, de heteroseksuele maatschappij is gebaseerd op het noodzakelijk bestaan van de ander die anders is (l'autre différent), op alle nivo's. Ze kan niet funktioneren zonder dat begrip, noch ekonomies, noch symbolies, noch linguisties, noch politiek. Dit noodzakelijk bestaan van de ander die anders is is een ontologiese noodzakelijkheid voor het konglomeraat van wetenschap en discipline's die ik straighte denken noem. Maar is die ander die anders is niet juist de onderdrukte? Want de heteroseksuele maatschappij is niet de maatschappij die uitsluitend de lesbiennes en de homoseksuele mannen onderdrukt, ze onderdrukt vele anderen die anders zijn, ze onderdrukt alle vrouwen en talrijke kategorieën mannen, al degenen die zich in de situatie van onderdrukten bevinden. Want een onderscheid te maken en dat te kontroleren is een "daad van macht, want het is een daad die wezenlijk normatief is. Ieder probeert anderen als anders voor te stellen. Maar niet iedereen lukt dat. Je moet sociaal dominant zijn om erin te slagen" (5).

Het begrip 'onderscheid der seksen' bijvoorbeeld maakt de vrouwen ontologies tot anderen die anders zijn. De mannen zijn niet anders. (De blanken trouwens evenmin, noch de meesters, maar de zwarten wel en de slaven ook.) Welnu, voor ons bestaat er geen vrouw-zijn of man-zijn. 'Man' en 'vrouw' (6) zijn begrippen van oppositie, politieke begrippen. Het koppelwoord dat beide bijeenbrengt, en dialekties gezien tegelijkertijd het woord dat beide zal afschaffen, dat is de klassenstrijd tussen mannen en vrouwen, die mannen en vrouwen zal afschaffen (7). Het onderscheid heeft niets ontologies, het is slechts de interpretatie die de heren maken van een historiese situatie van overheersing. Het onderscheid dient de belangenkonflikten te maskeren op alle nivo's, inklusief ideologies.
Dat wil zeggen dat er voor ons geen vrouwen meer kunnen zijn noch mannen, dat ze als klassen en als kategorieën van denken en taal moeten verdwijnen, politiek, ekonomies en ideologies gezien. Als wij lesbiennes, homoseksuelen, onszelf blijven benoemen en opvatten als vrouwen en mannen, dragen we bij aan de instandhouding van de heteroseksualiteit. Ik ben er zeker van dat een ekonomiese en politieke transforma-

tie deze taalkategorieën niet van hun lading zal bevrijden. Kun je 'neger' vrijmaken? Maak je 'negerin' vrij? Maak je 'slaaf' vrij? Waarin schuilt het anders zijn van 'vrouw'? Blijven we blank, meester, man, schrijven? De transformatie van de ekonomiese verhoudingen is niet voldoende. We moeten een politieke transformatie van sleutelbegrippen aanvatten, dat wil zeggen begrippen die voor ons strategies zijn. Want er is een andere orde van materialiteit, namelijk die van de taal, en die is bewerkt door deze strategiese begrippen. Er is een ander politiek veld waar alles wat raakt aan de taal, aan de wetenschap en aan het denken terugslaat op de persoon als subjektiviteit (8). En we kunnen dat niet langer overlaten aan de macht van het straighte denken of het denken van de overheersing.

Als ik onder alle produkties van het straighte denken meer in het bijzonder het strukturalisme en het struktureel Onbewuste aanval komt dat omdat, op het historiese moment waarop de overheersing van de maatschappelijke groepen de overheersten niet langer meer als een ontologiese noodzakelijkheid kan voorkomen omdat ze in opstand komen, omdat ze het onderscheid in twijfel trekken, op dát moment Lévi-Strauss, Lacan en hun epigonen een beroep doen op noodzakelijkheden die ontsnappen aan de kontrole van het bewustzijn, en dus aan de verantwoordelijkheid van de individuen, zoals bijvoorbeeld de onbewuste processen die de vrouwenruil vereisen en als noodzakelijke voorwaarde opleggen aan iedere maatschappij. Dat is volgens hen hetgeen het onbewuste ons met gezag zegt, en de symboliese orde, zonder welke er geen betekenis is, geen taal, geen maatschappij, is daarvan afhankelijk. Welnu, wat wil het geruild worden van vrouwen anders zeggen dan dat zij overheerst worden? Het is dus niet verbazingwekkend dat er maar één onbewuste is en dat dat heteroseksueel is, het is een onbewuste dat te nauwgezet waakt over de belangen (9) van de heren waarin het woont, dan dat het hen zo gemakkelijk kan worden ontnomen.
Overigens wordt de overheersing ontkend, er is geen slavernij van de vrouwen, er is onderscheid. Daarop zou ik antwoorden met deze zin van een roemeense boer op een openbare bijeenkomst in 1848 waar hij afgevaardigde was: "Why do the gentlemen say it was not slavery, for we know it to have been slavery, this sorrow that we have sorrowed" (waarom zeggen de heren dat het geen slavernij was, want wij weten dat het slavernij was, dit leed dat we geleden hebben). Ja wij weten het en deze wetenschap van de onderdrukten kan ons niet worden afgepakt.

Van hieruit moeten we de vanzelfsprekende heteroseksueel opjagen en, ik parafraseer de vroege Roland Barthes, "niet dulden bij elke stap Natuur en Geschiedenis met elkaar verward te zien", brutaal laten blijken dat het strukturalisme, de

psycho-analyse en in het bijzonder Lacan een hardnekkige mythifikatie van hun begrippen hebben gehanteerd, het Onderscheid, het Verlangen, de Naam-van-de-Vader; ze hebben zelfs de mythen overgemythificeerd, dat was voor hen noodzakelijk wilden zij alles systematies heteroseksualiseren wat er aan persoonlijke dimensie opdook in het historiese veld door het optreden van de overheerste personen, in het bijzonder de vrouwen die ongeveer een eeuw geleden ten strijde zijn getrokken. En dat werd systematies gedaan in een konsert van interdisciplinariteit dat nooit zo harmonieus geweest is sinds de heteroseksuele mythen soepel van het ene formele systeem in het andere begonnen te rollen als zekere waarden die van evenveel belang zijn in de antropologie als in de psycho-analyse, evenals overigens in alle menswetenschappen.

Dit geheel van heteroseksuele mythen is een systeem van tekens, dat vertoogvormen gebruikt, en dus kan het politiek bestudeerd worden vanuit de wetenschap van onze onderdrukking, "for we-know-it-to-have-been-slavery", een dynamiek die de diachronie van de geschiedenis inbrengt in het verstarde vertoog van de eeuwige essenties. Dat onderzoek zou in zekere zin een politieke semiologie moeten zijn.

In deze tijd vinden in de systemen die zó universeel en eeuwig schenen, menselijk in zekere zin, dat je er wetten uit kon afleiden waarmee je de komputers en in elk geval voor het moment de onbewuste machine kon volstoppen, in die systemen vinden dankzij onze aktie en onze taal verschuivingen plaats. Zo'n model als bijvoorbeeld de vrouwenruil verzwelgt de geschiedenis op zo'n brute en gewelddadige wijze dat het formeel gewaande systeem overhelt naar een andere kennisdimensie. Die dimensie hoort aan ons, want wij waren er om zo te zeggen door benoemd. Laten wij dan, omdat wij volgens Lévi-Strauss spreken, uitspraken doen en daarbij niet bang zijn dat onze woorden zonder betekenis zijn, zeggen dat wij het heteroseksuele kontrakt verbreken.

Dat is wat de lesbiennes zeggen bijna overal in dit land (10), zoniet met theorieën dan toch door hun maatschappelijke praktijk, waarvan de reperkussies op de heteroseksuele kultuur nog niet in zicht zijn. Een antropologe zal zeggen dat we vijftig jaar moeten wachten. Ja, om de funkties van een maatschappij te universaliseren en er de onveranderlijken uit los te maken. Intussen worden de heterobegrippen ondermijnd.
Wat is de vrouw? Algemene voorbereiding van de aktieve defensie. Eerlijk gezegd is dat een probleem dat de lesbiennes niet kennen, een simpele omzetting van het perspektief en het zou onjuist zijn te zeggen dat de lesbiennes leven, zich associeren, vrijen met vrouwen, want 'vrouw' heeft slechts betekenis in de heteroseksuele denk- en ekonomiese systemen. Lesbiennes zijn geen vrouwen.

PS. Is overigens een vrouw niet eerder elke vrouw die niet persoonlijk afhankelijk is van een man.

Vertaling: Willem van der Meyden
Bert van der Schaaf

Noten

(1) *Straight* betekent in het Engels: recht, huist, in orde. De gedachte van 'normaliteit' dat in het woord geïmpliceerd is, is er de reden van dat het woord door de homoseksuele beweging gebruikt wordt als denigrerende aanduiding voor wat behoort tot de heteroseksualiteit.

(2) Vergelijk bijvoorbeeld *Out of the closets. Voices of gay liberation*, ed. by Karla Jay en Allen Young. New York, Douglas/Links, 1972.

(3) Heteroseksualiteit: een woord dat in de franse taal opduikt in 1911.

(4) Vergelijk Colette Guillaumin, "Pratique du pouvoir et idée de Nature. (I) L'appropriation des femmes; (2) Le discours de la Nature", *Questions féministes*, no. 2, febr. 1978 en no. 3, mei 1978.

(5) Vergelijk Claude Faugeron en Philippe Robert, *La Justice et son public et les représentations sociales du système pénal*. Masson 1978.

(6) Vergelijk Nicole-Claude Mathieu ("Notes pour une définition sociologique des catégories de sexe" *Epistémologie sociologique*, no. 11, 1971) voor haar definitie van "maatschappelijke sekse".

(7) Evenals voor elke andere klassestrijd, waar de kategorieen van oppositie 'opnieuw ontworpen' worden door strijd die tot doel heeft hen te doen verdwijnen.

(8) Vergelijk Christine Delphy, "Pour un féminisme matérialiste", *L'Arc*, (1975) no. 61 (Simone de Beauvoir en de vrouwenstrijd).

(9) Zijn de x miljard francs per jaar die door de psychoanalisten worden opgestreken symbolies?

(10) Deze tekst was eerder het onderwerp van een lezing in het engels, opgedragen aan de amerikaanse lesbiennes. ("The Straight Mind", New York, Modern Language Convention, 1978).

Cyklopiese filosofie

Pieter Pekelharing

1. Revoluties
2. Angstvisioenen: sceptici en relativisten
3. De waarheid in het vizier
4. De komst der cyclopen
5. Eén oog, vele ogen of maar een metafoor?
6. Filosofie zonder onderscheid
7. Rede-loos redelijk
8. Incommensurabiliteit
9. Cyclopiese filosofie (1)

1. Revoluties

De laatste twintig jaar zijn begrippen als 'paradigma', 'onderzoeksprogramma' en 'incommensurabiliteit' in de wetenschapsfilosofie gemeengoed geworden. Globaal gesproken ontstaat het volgende beeld van een paradigmaverschuiving in de wetenschap: er vindt een min of meer 'revolutionaire verandering' plaats, waarin een ingrijpende breuk met het verleden tot stand komt. Dikwijls, maar in Foucault's werk (2) niet altijd, zijn de betrokkenen zich tijdens zo'n verandering bewust van een 'krisis' - een periode die wordt ingeluid door een algemeen gevoel van malaise en afgesloten door een vaak dramatiese oplossing - in letterlijke of figuurlijke zin - van de gerezen problemen. Via het herhaaldelijk vastlopen van de kommunikatie komen wetenschappers tijdens zo'n krisis tot een ontdekking. Ze merken dat veranderingen binnen de theoretiese kontekst er toe geleid hebben, dat hun vakgenoten a) dezelfde begrippen verschillend en vaak ook verschillende begrippen hanteren, b) tijdens experimenten andere verschijnselen waarnemen en c) niet langer dezelfde experimentele en/of intellektuele methoden hanteren. De konsensus onder de vakgenoten, het gevoel dat men het ondanks verwoede diskussie in ieder geval *in principe* met elkaar eens was, valt weg. De gestandariseerde diskussie of de gestandariseerde machtsstrijd (Foucault) heeft plaats moeten maken voor een open diskussie, een open strijd. Opmerkelijk is de manier waarop wetenschappers tijdens zo'n revolutie hun 'discipline' kwijt raken en net filosofen worden. Ze kunnen

Krisis 9, 1982, pp 28-52